

Mükemmellikten Zorunluluğa **Tanrı-Zaman İlişkisi**

Afra KONYALI

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1999

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyei

Yayın No | Publication Number: 439

Kitap Adı : Mükemmellikten Zorunluluğa: Tanrı-Zaman İlişkisi

Book Title : From Perfection to Necessity: God-Time Relation

ISBN : 978-625-8596-53-3

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258596533

Yazar | Author: Afra Konyalı | orcid.org/0000-0001-7507-4475

Kurum | Institution: Kocaeli Üniversitesi

ROR ID: ror.org/0411seq30

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 266 (x+256)

Yayın Tarihi | Publication Date: Eylül | September 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAB1 - Tanrı'nın doğası ve varlığı | Nature & existence of God

BISAC: REL051000 - Din / Felsefe | Religion / Philosophy

THEMA: QRAB1 - Tanrı'nın ve ilahi Olanın doğası ve varlığı | Nature and existence of God and of the Divine

LC Classification: BL205 - Tanrı'nın doğası ve nitelikleri — genel eserler | Nature and attributes of Deity — General works

DEWEY: 212 - Tanrı'nın varlığı ve nitelikleri | Existence, attributes of God

WoS Category: Felsefe | Philosophy

WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.256.1835 - Teoloji | Theology

Scopus Subject Areas: 1211 - Felsefe | Philosophy

Atıf Bilgisi | Cite as: Konyalı, Afra. *Mükemmellikten Zorunluluğa: Tanrı-Zaman İlişkisi*. FCR Yayın Ltd. -Eskiyei, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Mükemmellikten Zorunluluğa **Tanrı-Zaman İlişkisi**

Afra KONYALI

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Afra KONYALI

1993 yılında Ankara’da doğan Afra Konyalı, 2016 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İngilizce İlahiyat Bölümü’nden mezun oldu. Yine Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde 2018 yılında yüksek lisans (İslam Felsefesi) ve 2026 yılında doktora (Din Felsefesi) eğitimlerini tamamladı. Ayrıca İşletme ve Psikoloji lisanslarına da sahip olan Konyalı, halen Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Born in Ankara in 1993, Afra Konyalı graduated from Ankara University Faculty of Theology, English Theology Department in 2016. She completed her master’s degree (Islamic Philosophy) in 2018 and her doctorate (Philosophy of Religion) in 2026 at Ankara University Social Sciences Institute. Konyalı also holds bachelor’s degrees in Business Administration and Psychology. She currently works as a Research Assistant at Kocaeli University Faculty of Theology.

Kitap Hakkında

Mükemmellikten Zorunluluğa: Tanrı-Zaman İlişkisi

Bu kitap, Tanrı'nın zaman ile ilişkisini, ilahi mükemmellik anlayışları çerçevesinde özellikle Mükemmel Varlık Teolojisi (MVT) ile Zorunlu Varlık Teolojisi (ZVT) arasındaki ayrım üzerinden incelemektedir. Klasik teizmin ilahi değişmezlik, basitlik, aşkınlık ve zorunluluk gibi temel niteliklerinden hareketle, Tanrı'nın zamansal mı yoksa zamansız mı olduğu sorusu yeniden ele alınmıştır. İlk bölümde, mükemmellik, ezelilik ve zaman tasavvurlarının farklı okumalarına yer verilmiştir. Bu bağlamda MVT'nin mükemmelliği niteliklerin maksimize edilmesi üzerinden temellendirdiği; bunun ise Tanrı'yı dolaylı olarak değişim ve zamansallık kategorilerine açık hâle getirdiği görülmektedir. İkinci bölümde, çağdaş din felsefesinde savunulan ilahi zamansallık ve değişen mükemmellik modelleri incelenmiş; Tanrı'nın ancak zamansal bir fail olarak âlemle ilişki kurabileceği yönündeki iddialar değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise ZVT merkeze alınarak, Tanrı'nın zorunlu, bilfiil, basit ve değişmez varlık oluşunun zamansızlığı gerektirdiği savunulmuş; yaratma ve varlıkta tutma fiillerinin zamansız bir ilahi eylem olarak nasıl temellendirilebileceği ortaya konmuştur. Sonuç olarak bu çalışma, mükemmelliğin niteliksel büyüklük üzerinden değil, varlığın zorunluluğu üzerinden okunmasının, Tanrı'nın zamansızlığını yalnızca mümkün değil zorunlu kıldığını ileri sürmektedir. Böylece, Tanrı-zaman ilişkisine dair tartışmalarda, zorunlu varlık temelli bir mükemmellik anlayışının zamansızlığı en güçlü biçimde temellendiren yaklaşım olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tanrı; Mükemmellik; Zaman; Ezelilik; Zorunluluk

About the Book

From Perfection to Necessity: God–Time Relation

This book examines the relationship between God and time within the framework of conceptions of divine perfection, with particular focus on the distinction between Perfect Being Theology (PBT) and Necessary Existent Theology (NET). Drawing on the core attributes of classical theism - divine immutability, simplicity, transcendence, and necessity - the study reconsiders the question of whether God is temporal or timeless. The first chapter presents different interpretations of perfection, eternity, and time. In this context, it is argued that PBT grounds perfection in the maximization of attributes, which in turn renders God implicitly open to categories such as change and temporality. The second chapter analyzes contemporary models of divine temporality and changing perfection, and evaluates the claim that God can relate to the world only as a temporal agent. The third chapter, by contrast, adopts NET as its central framework and argues that God's status as a necessary, fully actual, simple, and immutable being entails timelessness; it further explores how acts of creation and sustaining can be understood as a single timeless divine act. In conclusion, the study contends that interpreting perfection not in terms of the greatness of attributes but in terms of ontological necessity renders God's timelessness not merely possible but necessary. In this way, the study aims to demonstrate that a conception of perfection grounded in necessary existence provides the most robust foundation for divine timelessness within debates on the God-time relationship.

Keywords: God; Perfection; Time; Eternity; Necessity

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. İlahi Mükemmellik	7
1.1.1. Mükemmel Varlık Teolojisi	8
1.1.2. Mutlak Mükemmelliğe Yönelik Eleştiriler	13
1.1.3. Değişen Mükemmellik Tasavvuru	25
1.1.4. Zorunlu Varlık Teolojisi ve Mükemmellik	35
1.2. Mükemmel Varlığa Atfedilen Nitelikler	42
1.2.1. Zâtı ile Kaim (Kendinden) Varlık	49
1.2.2. Değişmezlik	50
1.2.3. Basitlik	53
1.2.4. Zorunluluk	59
1.2.5. Bilgi-Güç-İyilik	61
1.3. Ezelilik	65
1.3.1. Zamansız Ezelilik (Timeless Eternity)	67
1.3.2. Zamansal Ezelilik (Everlastingness/Sempiternity)	73
1.4. Zaman	81
1.4.1. Mutlak ve Görelî Zaman	84
1.4.2. Şimdîcilik ve Ezelîyetçilik	92
1.4.3. Zamansal Kipler	94
1.4.4. Statik ve Dinamik Evren	97
1.4.5. Hibrit Görüşler	99
II. BÖLÜM	
ZAMANSAL TANRI	107
2.1. İlahi Mükemmellik, Faillik ve Zamansallık	109
2.1.1. Değişim ve Zamansallık	111
2.1.2. Yaratma ve Zamansallaşma	120
2.1.3. İlahî Bilgi ve Zamansallık	127
2.1.4. Kişi/ Zât Olma ve Zamansallık	131

2.2. Çift Kutuplu Tanrı ve Kısmî Zamansallık	140
2.3. Görelî Zamansızlık ve Tanrısal Zaman	151
2.4. Değerlendirme	159
III. BÖLÜM	
ZAMANSIZ TANRI	163
3.1. İlahî Mükemmellik, Değişmezlik ve Zamansızlık	165
3.1.1. Değişmezlik, Basitlik ve Zamansızlık	165
3.1.2. Zamansız Yaratma	173
3.1.3. İlahî Bilgi ve Zamansızlık	185
3.1.4. Kişi/ Zât Olma ve Zamansızlık	189
3.2. Zamansız Süre ve Sıfır Zaman Tezi	195
3.3. Zorunlu Varlık Teolojisi ve Mutlak Zamansızlık	213
3.4. Değerlendirme	228
SONUÇ	231
KAYNAKÇA	239
DİZİN	253

ÖN SÖZ

Felsefi teolojide sıklıkla gündeme gelen “Tanrı zamansal mıdır, yoksa zamansız mıdır?” sorusu, yalnızca Tanrı-zaman ilişkisine dair metafizik bir tartışmaya işaret etmez; aynı zamanda ilahi mükemmelliğin, yaratmanın ve ibadetin anlamının belirlenmesi açısından da merkezi bir yere sahiptir. Bu çalışma, Tanrı’nın zamanla ilişkisini ilahi mükemmellik ve zorunlu varlık kavramları çerçevesinde incelemektedir. Özellikle ilahi mükemmelliğin nasıl temellendirildiği sorusuna odaklanarak zamansız ezellilik lehine bir okuma önermektedir. Bu bağlamda, ilahi mükemmelliği niteliklerin maksimal büyüklüğü üzerinden değil, Zorunlu Varlık Teolojisi temelinde değerlendirerek, Tanrı’nın zamansızlığına dair güçlü bir metafizik zemin sunmayı amaçlamaktadır.

Kitap boyunca ilahi mükemmellik, zorunluluk, zaman ve ezellilik kavramları hem klasik hem de çağdaş düşünce gelenekleri ışığında ele alınmıştır. Antik Yunan felsefesinden İslam filozoflarına, Orta Çağ Hristiyan teolojisinden modern analitik felsefeye kadar uzanan geniş bir literatür dikkate alınmış ve Tanrı-zaman ilişkisine dair farklı yaklaşımlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın özgün katkısı ise mükemmelliği niteliklerden yola çıkarak büyüklük üzerinden açıklayan Mükemmel Varlık Teolojisi ile, mükemmelliği zorunluluk ve bilfiil tamlık ile temellendiren Zorunlu Varlık Teolojisi arasındaki farkı merkeze almasıdır. Çalışmanın temel iddiası, zorunluluk temelli bir mükemmellik anlayışının ilahi zamansızlığı yalnızca mümkün değil, zorunlu kıldığıdır.

Bu kitap, 2026 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Felsefesi kürsüsünde savunduğum “Tanrı, Mükemmellik ve Zaman” başlıklı doktora tezinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir. Tez sürecinin başından sonuna kadar yönlendirmeleri

ve sabrını esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Engin ERDEM'e; tez izleme ve savunma sürecinde yer alarak metni titizlikle okuyan ve eleştirileriyle katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Recep KILIÇ, Prof. Dr. Mehmet Sait REÇBER, Prof. Dr. Müfit Selim SARUHAN, Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN, Dr. Öğretim Üyesi Metin PAY ve Dr. Öğretim Üyesi Zeynep BAKTEMUR KAYADUMAN'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca Almanya'da geçirdiğim süre boyunca fikir alışverişinde bulunduğum, tez araştırma sürecime yönlendirmeleriyle katkı sunan Prof. Dr. Lejla DEMİRİ, Prof. Dr. Heiko SCHULZ, Prof. Dr. Oliver WIERTZ ve Dr. Amina NAWAZ'a teşekkür ederim. Yurtdışı araştırma imkânları için destek veren Ankara Üniversitesi ve ERASMUS programına minnettarım. Doktora dönemimde 2211-A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı kapsamında destek veren TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı'na (BİDEB) teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bu zorlu süreçte bana maddi manevi her türlü desteği sağlayan ve yanımda olan aileme şükran borçluyum. Onların sabrı, anlayışı ve teşviki olmasa bu çalışmanın tamamlanması mümkün olmayacaktı. Bu vesileyle, burada ismini tek tek zikredemediğim, fakat yardımlarıyla çalışmamın farklı aşamalarına değer katan tüm akademik çevreme, arkadaşlarıma ve idari personele teşekkür ederim.

Afra KONYALI
Ankara / Kocaeli, 2026